

Geleceğimizde
İslâm var

GELECEĞİMİZDE
İSLÂM VAR

GELECEĞİMİZDE İSLÂM VAR

Roger Garaudy

Çeviren: Cemal Aydın

HOŞ GELDİN İSLÂM

*Biz her elçiyi, mutlaka kendi halkının diliyle
(vahyedilmiş bir mesajla) gönderdik ki,
(hakkı) onlara açık (ve dolaysız)
bir biçimde ulaştırabilsin.*

İbrahim, 14/4

Söz konusu olan geleceğimizdir. Hepimizin geleceği. İslâm'la ve onun da ötesinde Batılı olmayan dünya ile birlikte gezegenimizin kaderidir oynanan. Dinamik bir güç olan İslâm, sadece geçmişte kalmış bir medeniyet değil, aksine geleceğin inşasında bugün de katkı sunabilecek bir enerji barındırıyor kendisinde.

Bu kitap bir tarih kitabı değildir. Bu kitap İslâm'ı bir varlık ve bir vaat olarak zihinlere yerleştirme çabasında. Çünkü geçmişimizden çok daha fazla geleceğimize yön verecek bir İslâm var karşımızda. İslâm Çin Denizi'nden Atlantik Okyanusu'na ve Semerkant'tan Timbuktu'ya kadar Çin, Hint, Fars, Yunan, İskenderiye ve Bizans'ın en eski ve en önemli kültürlerini kendi kültür potasında eritmek, verimlileştirmek ve yaymakla kalmamış, bütünlüğü bozulmuş imparatorluklara ve can çekişen medeniyetlere yeni bir ortak yaşama ruhu da aşlamıştır. İnsanlara ve onların toplumlarına tam anlamıyla beşerî ve ilâhî boyutlarını, yanı sıra da toplumun ve aşkınlığın (müteâliliğin) anlamını kazandırmıştır. Bu sade ve güçlü imandan hareketle de ilimlerle sanatların

ve peygamberî bilgelikle kanunların yenilenişinin mayası olmuştur.

Doğu ve Batı medeniyetlerinin diyalogunu yeniden kurmak

Bugün çağımızın en temel ve hayatî davası, Batı tipi ilerlemenin ve Batı tarzı büyümenin intihara sürükleyen mitolojisinin kökten sorgulanıp tartışma konusu yapılması davasıdır. *Bilimler ve teknikler* (yani vasıtaların azami güç için seferber edilmesi) ile bilgelik (yani hayatımızın gayesi ve anlamı üzerinde tefekkür) arasındaki kopukluğun üzerine kurulmuş bu ideolojinin hesaba çekilmesi davasıdır. Bireyciliğin yüceltilmesiyle özgünleşen bu ideoloji insanı, şu insanî boyutlarından yoksun bırakır: *Aşkınılık*, yani yepyeni bir gelecek inşa etmek için geçmişin ve şimdinin sapmalarından temelli kopabilme imkânı ve *topluma* aidiyet. Topluma âidiyet, her ferdin herkesin geleceğinden sorumlu olduğu bilincini taşımasıdır. Dolayısıyla, her kadının, her erkeğin ve her çocuğun, kendisinde taşıdığı her türlü insanî donanımı ve bir şeyler ortaya koyabilme yeteneğini sergileyebilmesi için, bütün ilmî, teknik, ekonomik, siyasî ve kültürel imkânları onun hizmetine sunması gerektiğinin şuurunda olmasıdır.

Tarihin kaçırılmış fırsatlarının ve Batılı insanın kaybedilmiş boyutlarının da ötesinde bizim vazifemiz, Batı'nın intihara götüren monoloğuna son vermek için Doğu ve Batı medeniyetlerinin diyalogunu yeniden kurmaktır.

Rönesans'tan beri, yani kapitalizmle sömürgeciliğin eş zamanlı olarak ortaya çıktığından bu yana, insanlık tarihi sadece bir kısmıyla temsil ediliyor: Batı ile. Çünkü Batı, bu

tarihin Doğu kısmını bilmezlikten geliyor, hor görüyor veya tahrip ediyor. Batı'nın çizdiği yolda görünen tek "büyüme", dünyanın sefaletinin büyümesidir: Yoksul ülkelerin maddî sefaletinin ve Batı'nın da manevî sefilliğinin... Bu mahvoluşun farkına varmak, Batılı olmayan kültür ve medeniyetlere neler borçlu olduğumuzun bilincine ermek, belki de bugün ölüm çıkmazının dışında bize açık bırakılan yegâne kapıdır.

Bugün İslâm'a neler borçlu olduğumuzu bilmek, kesinlikle tarihçinin uzmanlık alanı, meraklının hobisi veya hayalperestinin zevki meselesi değil, aksine mutlu bir geleceğin kurulması için çırpınan, çabalayan ve fikirler üreten herkesin görevidir.

İslâm'a borcumuz

Müslüman, Haçlı Seferleri döneminin "Kâfiri" veya Cezayir'in (Fransız sömürgeciliğine karşı verdiği) kurtuluş savaşının teröristi değildir artık. Batı'yı her şeyin merkezi ve ölçüsü kabul eden önyargıdan hareketle oryantalistin/ müsteşrikin diğer medeniyetleri bir böcek bilimi uzmanının gözüyle ele aldığı müzelik eşya da değildir İslâm. Yabancı diyarlarda kafasını dinlemeye tutkun romantik muhayyilenin o çok bayıldığı göçebe bedevi de değil. Sırf bizim "modern" bilimlerimize yol açmak için ortaya çıkmış Ortaçağ'ın o öncü ve itibarlı âlimi de değildir. Çünkü bu "öncü ve itibarlı âlim"le bizim Batılılarca kastedilen şudur: Ortaçağ'da İslâm ilminin birden bire şaşırtıcı bir parıltıyla kendini göstermesi, sadece ve sadece "bizim" tarih öncemizden ibaret bir dönemdir.

Hayır, bundan böyle İslâm bu sayılanların hiçbirisi değildir.

İslâm, *aşkınlığın* ve *toplumun* çok önemli iki boyutunu barındıran birbirinden ayrılmaz o ilâhî ve beşerî bir dünya inşa etme projesini, bilimlere ve sanatlara, her insana ve her topluma yükleyen Allah, dünya ve insan görüşüdür.

İslâm, daha önce 7. yüzyılın çökmekte olan büyük imparatorluklarını parçalanmaktan bir kere kurtarmıştı. Son dört yüzyılda dünya çapında bir mezar kazabilecek ve iki milyon yıldır onca emek ve fedakârlıkla oluşturulmuş bir insanlık destanını bir anda mahvedebilecek durumda olduğu apaçık görülen şu Batı medeniyetinin bunalımına ve sorularına da acaba İslâm bugün bir kere daha deva olabilir mi?

İşte elinizdeki eserin çözemese de, en azından gündeme getirmeye çalıştığı sorun budur.

Bir dinin ve bir ümmetin zaferi

İslâm, birbirinden ayrılmaz bir şekilde bir din ve bir ümmet, bir inanç ve bir hayat nizamıdır.

Doğuşu ve yayılışıyla tamamen kendine özgü ve tarihte bir örneği daha görülmemiş apayrı bir olay, bir çeşit mucizedir İslâm. O yüzden kalkıp da Arabistan'ın, yani Mekke ve Medine'nin, Doğu'dan Batı'ya, Avrupa ve Ortadoğu'dan Hindistan ve Çin'e, Akdeniz'den Hint Okyanusu'na giden büyük ticaret ve kervan yollarının kesiştiği noktada bulunduğu için böyle bir şeyin gerçekleştiğini iddia etmek son derece saçma olur. Çünkü böyle bir iddia insanları şöyle bir yanılgıya götürür: Demek ki o kavşakta dinlerin ve kültürlerin bir karışımı gerçekleşebilmiş, İslâm da bu karışımın bir sonucu ve taşıyıcısı olarak ortaya çıkmış!

Halbuki olup biten bunun tamamen tersidir. Mekke ve Medine'den, çölleri ve vahalarıyla Arap Yarımadasından tek inanç ve tek ümmet sökün edecek ve İslâm, Hint'ten İspanya'ya ve Orta Asya'dan Afrika içlerine kadar üç kıta üzerinde asırlarca ışıldayacaktır. Bundan doğan bir ve aynı kültür de diğer bütün kültürleri besleyip yenileyecektir.

İslâm'ın o yayılışı başka hiçbir yayılışa benzemeyecektir. Ne kendinden önceki sayısız kitleleri harekete geçirenlerin yayılışlarına, ne Uzak Asya göçebelerinkilere, ne de kendisinden sonra görülen ve boyunduruğunu Amerika ve Afrika'ya zorla kabul ettirmek için mutlak bir askerî üstünlüğe, yani top, tüfek, peşinden de makineli tüfek gibi silah gücüne sahip Avrupalıların büyük istilalarına...

Arabistan'ın pek öyle kalabalık bir nüfusu yoktu, dahası Araplar, Farsların veya Bizanslıların silah ve tekniklerine bile sahip değillerdi. O yüzden Arap İmparatorluğu kendilerine ezici bir üstünlük sağlayan bir güç ve kuvvet dengesi üzerine kurulmamıştır. Tarihin, devrimlerin ve değişimlerin motorunu, tekniklerin durumunda, ekonomik ilişkilerde ve onların ortaya çıkardığı sınıf mücadelelerinde arama heveslisi bayağı ve her şeyi basite indirgeyici bir marksizmin falan veya filan teziyle izah edilemez bu yayılış.

Hız. Peygamber'in "doğuşu", Arabistan'daki zaferi ve vefatının üzerinden daha bir asır bile geçmeden, kış uykusundaki Avrupa'nın bir kısmı ile gelişmesinin doruk noktasına doğru yürüyen Çin hariç, o zaman bilinen dünyanın neredeyse tamamı üzerinde hükümran olan haleflerinin şimşek hızıyla ilerleyişi, evet, bütün bunlar, İslâm'ın o özgün mesajı yakından bilinip tanınmadan ne anlaşılabilir, ne de kavranabilir. Ekonomik, jeopolitik, askerî, diplomatik veya daha başka

her türlü izah imkânları istenildiği kadar ortaya dökülsün, İslâm, bir inanç olarak ve bu inanç üzerine kurulu ümmet olarak derinlemesine bilinmeden anlaşılabilir.

Kendisi Müslüman olmasa ve de Kur'ân'ın Allah tarafından Hz. Muhammed'e vahyedilmiş bir kitap olduğunu kabul etmese bile bir tarihçinin, pozitivizmin şemalarına ve önyargılarına girmese dahi, dünyayı altüst edecek olan bir hayat kaynağının bu fişkırışını, tartışma götürmez bir realite olarak dikkate almayı reddetmesi imkânsızdır. Zaten insanların binlerce yıldır Allah adını verdikleri de işte bu hayat kaynağı, bu her an yaratmakta olandır.

Peygamber Hz. Muhammed hiçbir zaman yeni bir din tebliğ ettiği iddia etmemiş, aksine o sadece Hz. İbrahim'in modelini verdiği o imanı, o Allah inancını, yeniden arı ve duru haliyle sunduğunu belirtmiştir.

Biz burada İslâm'ın ve onun evrensel mesajının yayılışının ardı ardınca gelen halkalarını, tıpkı bütün dünyadaki Müslümanların Kâbe'ye yönelerek oluşturdukları halkalar misali, aynı merkeze bağlı, fakat gitgide genişleyen daireler şeklinde izleyip göreceğiz.

Çöl ve vaha, kabile ve şehir

Allah Elçisi'nin mesajı, uzun bir peygamberler zincirinin, özellikle de Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa'nın mesajlarını takiben, tarihî bir kriz anında ortaya çıkar.

Mekke'de, 7. yüzyılın başında, şu iki sosyal hayat tarzı ve şu iki farklı dünya görüşü çatışma halindedir: Çölünki ile vahanınki, kabileninki ile şehrininki.

İslâm öncesinin kabilesi, toprak mülkiyetine veya birbirini tamamlayan meslek ve görev dağılımına değil de, kan bağı ve aile birliği temeline dayanır. Çölde hayatını idame ettirebilmek için zorunlu olan dayanışma, kabilenin varlığının dışındaki bir gaye birliğinden doğmaz. Bizzat bu varlık (yani kabilenin varlığı) onun asıl gayesidir. Her bir ferdin şahsî kimliğinin şartıdır kabile. Tabii bu, kabilenin durağanlığa mahkûm olduğu anlamına gelmez, tam aksine bedevinin göçebe hayatı, sürekli kopuş ve ayrılışlardan oluşur. İslâm öncesi kabile şiiri *Kaside* hep bu kopuşları dillendirir: Terkedilmiş konaklama yeri, sevgili hasreti, çölün ve fırtınalarının destanı... Bu arada ana tema elbette, kabile topluluğunu ve bu topluluğun şeref, haysiyet, cömertlik, cesaret ve dayanışma gibi faziletlerini göklere çıkarmaktır.

Vahalarda şehirler, esnaftan ve ticaretinden, özel mülkiyetlerinden ve siyasî ve sosyal hiyerarşilerinden oluşmuştur. İşin gitgide artan bölüşümü yeni bağlar, fakat aynı zamanda da rekabetler ve eşitsizlikler, servet ve kudret isteklerini, lüks arzularını ve hükmetme iştahlarını meydana getirmiştir.

Çöl ve vaha olmak üzere bu iki topluluk şekli, demek ki yan yana yaşıyordu. Deve yetiştiricisi bedevilerin yerleşik çiftçilere ihtiyacı vardı. Çoban göçebe, hızlı binekleri sayesinde, yerleşik köylüye, zanaatkâra ve tüccara karşı askerî bir üstünlüğe sahipti. Belli bir ödeme karşılığında ticaret kervanlarının az çok güvenliğini sağlıyor, yoksa haracını yağma yaparak alıyordu.

Dağların Hint Okyanusu'ndan gelen musonları durdurduğu Arap Yarımadasının sadece güneyinde yağmurlar çok verimli bir hububat, meyve, sebze, bağ ve çiçek tarımına imkân veriyordu. Sulama, mimarlık, şehircilik ve gemici-

lik bakımından geliştirilen teknik, Arabistan'ın bu güney kesimini müreffeh bir bölge yapmıştı. Orada Hint, Afrika ve daha ileride Mısır, Akdeniz, Yunanistan ve Suriye'yle ve belki de daha öteyle, hatta Orta Asya ile bağlantısı olan incelmış bir medeniyet serpiliyordu. Eskilerin tabiriyle bu Mutlu Arabistan'ın çöl ve vaha Araplarıyla bağları giriftti. Mesela onlar kervanlarla yaptıkları ticaretin güvenliğinde bedevileri seve seve paralı askerler olarak kullanıyorlardı. Hz. Peygamber'in ortaya çıkışından itibaren bu zengin halklar çok çabuk Araplaşacaklar ve o zamanki bilinen dünyanın yarısını İslâm'a açacak olan o inanılmaz yayılışa büyük katılımları sağlayacaklardır.

Yedinci yüzyıldaki kriz

Yedinci yüzyılın sözünü ettiğimiz bu Arabistan'ında manevî huzursuzluk haddinden fazlaydı. Ortama da, kaçınılmaz bir değişimin kaygılı ve bunaltılı bir beklentisi hâkimdi. Kabilelerin dinî inanışlarının çokluğu, aralarındaki her türlü dengeyi kaygan ve kararsız bir hale getiriyordu. Gerçi ilke olarak her kabilenin belli zamanlardaki dinî ibadetlerini yapabilmelerine imkân tanıyan ateşkes dönemleri vardı, fakat bu anlaşmalar, o dönem Arap vakanüvislerinin "ficâr (kutsalı çiğneme) savaşları" adını verdikleri saldırılarla çoğu zaman bozuluyordu.

Arabistan'ın, özellikle de Mekke, Medine ve güneydeki Taif üçgeninin, Mezopotamya ile Etiyopya (Habeşistan) arasında olduğu kadar, Avrupa, Hindistan ve Çin arasındaki ticarî hareketliliğin kavşağında bulunması, inançların ve kültürlerin çoğalmasına ve karışmasına katkı sağlıyordu. Yerli dinler arasında putçuluğun çeşitli türleri, çöl cinleri gibi

görünmez ruhlar veya ilâhlarla birlikte, hayvan veya insan biçimli tanrılar arttıkça artıyordu. Büyülü ayınlerin yapıldığı hac mekânlarını oluşturan taştan put heykeller veya kutsal yerler habire çoğalıyordu. Bu çoktanrıçılığa rağmen yine de tek bir tanrıya değilse bile en azından diğer tanrılardan üstün bir tanrıya inanma ihtiyacı genel bir özlem şeklinde dile getiriliyordu. Hicaz'da belli başlı üç tanrıça, tek bir tanrının, yani Allah'ın kızları olarak kabul ediliyordu.

Allah, Tek İlâh

Bedevilerin şeref ve haysiyet anlayışı, rakip putperestliklerin üstünde bir ahlâkî dayanak oluşturduğu halde, bu inançların çatışmasından doğan manevî kaygı, insanları bir kanuna ve tek bir ilâha göre yaşamaya yönelik daha üst bir hayatî uyum arayışına sevk etmişti. Puta tapıcılıktan yani müşriklikten ayrılıp uzaklaşan bu kimselere *Hanifler* deniyordu.

Haniflerin kökenleri çok değişikti. Aralarında büyük ihtimalle inançlarında ve hayatlarında daha fazla ciddiyet ve itina isteyen eski müşrikler vardı ve bunlar diğer ilâhlardan daha üstün tek ilâh inancına geçtiler.

İran dinleriyle temasa geçebilmiş olan özellikle yarımadanın kuzeydoğusundaki diğer kimseler ise, kendilerini acaba, Ahura-Mazda'nın dünyadaki Kötü'nün güçlerine karşı İyi'nin savunucusu Zerdüş'tün bağlıları olarak mı görmüşlerdi?

Bu *Hanifler* arasında özellikle Hz. İbrahim'in sarsılmaz imanına, yani Tek Allah'ın iradesine bizim beşerî bilgeliklerimiz ve ahlâkî değerlendirmelerimizi kat be kat aşan bir teslimiyetle teslim olan o köklü imana dönme özlemindeki

kişiler de vardı. Ve bu kişiler arasında sadece Yahudiler değil, Yahudi ayıncılık ve tarafgirliğini aşmış, asıl kaynağa ulaşmasını bilmiş insanlar da bulunuyordu. Yine bu *Hanifler* arasında, imparatorlukça yapılan ağır baskılar veya mezhepler arası hesaplaşmalarla zaman zaman kesilen teolojik kavgaların ortasında yaşamaktan usanmış bazı Hıristiyanlar da vardı.

Hıristiyan birliği: Konstantin'in siyaset aracı

İznik konsili (325) İmparator Konstantin tarafından, kesinlikle itikadî meselelerin halli için değil de, sadece siyasî maksatlarla, yani tehdit altındaki imparatorluğuna ideolojik bir birlik ve bütünlük çimentosu dökmek için yaptırılmıştı.

Nasıralı Hz. İsa tarafından apaçık gözler önüne serilen yaşanmış sevgi (aşk) tecrübesi, yani Eski Ahit'teki gibi kanun koyucu, münzevi ve zorba bir kudret olarak tarif edilenden kesinlikle uzak, tam aksine başkasına, sonsuz bir şekilde uzayıp giden bütün ötekilere açık sevginin insanî bir örneğini veren bir Tanrı anlayışı, o konsilde asıl Hıristiyan vahiy ve inancına bütünüyle yabancı Grek felsefesinin ifade ve kültürüne aktarılmıştır.

Nasıralı Hz. İsa tarafından örneği verilen, geniş halk kitlelerince çok rahat anlaşılabilen ve Romalıların zulümleri karşısında onca kahraman şahitler çıkararak ve şehitler veren yeni yaşama tarzı, Aristo'nun jargonunda, birbirini boğazlayan mezhepler arasındaki "Bizans tipi" kavgaların seyircisi ve kurbanı, halkça anlaşılmaz, soyut bir düşünceye dönüşüyordu.

Çarmıhta yeni bir hayatın, yani dirilişle birlikte gelecek hayatın yaratıcısı en yüce fedakârlığa varıncaya kadar sevgi içinde ilâhî bir şekilde yaşanmış bir insan hayatının Nasıralı Hz. İsa tarafından verilen o müjdesi, ölü bir dilin, yani artık hiç kimsenin kendi aşk veya inancının yaşanmış tecrübesini ifade etmek için kullanmayacağı bir dilin anlaşılmasız sözleri içinde kaybolup gidiyordu.

Bundan böyle İncil’de hiç görülmeyen “Oğul, Baba ile ‘aynı cevherden’ midir?” gibi tartışmalarla asırlarca insanlar birbirlerini dışlayacak ve işi birbirleriyle savaşmaya kadar götüreceklerdi.

Hıristiyan mesajıyla hiçbir alakası olmayan Grek felsefesinin bu yanlış sorusuna verilen cevaplardan nice sapkın mezhepler doğacaktı!

Sapkın mezheplerin çoğalması

Hız. Peygamber zamanında her Hıristiyan bir diğerine göre sapkın mezhepli olduğundan –en azından İskenderiye, Konstantinopolis (İstanbul), Antakya, Roma veya başka yerlerin kurumsallaşmış kiliselerinin ruhanî liderleri düzeyinde durum böyleydi– ve nihayetinde bu tartışmalar birkaç siyasetçi imparator tarafından kestirilip atıldığından, Doğu’daki ağırlıklı mezhep, kendisi Mopseli (şimdiki adıyla: Yakapınarlı) Théodore de Mopsueste (Teodor dö Mopse) yolunda giden 428’deki Bizans Patriği Nestorius taraflarının oluşturdukları Nestûrîlerinkilerdi. Onlar sadece Allah Baba’nın ne yaratılmış ne de doğurulmuş olabileceğini, o yüzden de Nasıralı Hz. İsa’nın Baba seviyesine konamayacağını, dolayısıyla Hz. Meryem’in de “Allah’ın anası” değil de,

Hız. İsa'nın anası olarak adlandırılabilceğini savunuyorlardı. Bu Nestûrîlik, Fars ülkesinde kök salmıştı ve Hız. Peygamber de müstakbel eşi Hız. Hatice'nin kervanını Suriye'ye kadar götürdüğünde büyük ihtimalle işte bu Hıristiyan mezhebinin tanıdığıdır.

Mekke'de baskılara maruz kalan müminlere hicret etmeyi tavsiye ettiği Etiyopya'da hâkim Hıristiyan anlayışı monofizizm'di, yani Hız. İsa'da insanî değil de sadece ilâhî tek bir mahiyet bulunduğuna inanan mezhepti.

İspanya'da orijinal bir mezhep yaygınlaşır: Prissillanizm. Kurucusu, Avila başpiskoposu Priscillien, Trêves'de (Trev), 385 yılında idam edilmiştir. Gnostisizmden/irfanîyeden etkilenen bu doktrine göre, Hız. İsa yalnızca büyük bir peygamber olduğu için, Allah'a bilgiyle ve doğrudan varlıkla ulaşamaz.

Son olarak Mısır'da da, Libya kökenli bir rahip olan ve İznik Konsili sırasında İskenderiye'de vaazlar verip bu konsili reddeden Arius'un izinde giden Aryenler (Ariusçular) vardı. Arius'a göre tek doğurulmamış olan Baba'dır ve o yegâne Allah'tır. Oğul ise, Allah ile yaratılmış dünya arasında sadece bir aracıdır.

Hız. Peygamber'in ortaya çıkışı sırasında, onca çeşitliliğiyle dinî ortam, şu halde insanî muhtevastından boşaltılmış çok tanrılı müşriklikten, şekilci ve ruhsuz bir Yahudi ayininden ve akîdeleri kitleler tarafından anlaşılmayan ve onların derûnî hayatına yabancı Hıristiyan mezheplerinden oluşuyordu. Bütün bu tutarsız, tartışmalı ve hayattan kopuk ideolojiler sosyal parçalanmayı vahimleştiriyordu.

Hız. Peygamber getirdiği dinle, birbirine kenetlenmiş, sade ve güçlü iman sahibi, yepyeni bir cemaat oluşturdu.

Aşkınlık ve cemaat

Peygamber Hz. Muhammed, yeni bir din kurduğu iddiasında bulunmadı, yalnızca Allah'ın vahyinin ışığında insanları o ilk saf imana, Hz. İbrahim'in dinine yönlendirdiğini belirtti. Bu yolda ilkin bütün parazit inanışları ve canlılığını kaybetmiş dinî uygulamaları ayıklaması gerekiyordu. *Allah'tan başka ilâh yoktur*, işte iman ikrarının ilk bölümü budur. Bunu söylemek demek, sadece bütün çok tanrıcılık ve putçuluk şekillerini bertaraf etmek demek değil, aynı zamanda bu köklü aşkınlık (müteâlilik) ifadesiyle her türlü iktidarı, her türlü sahipliliği ve her türlü bilgiyi de izafileştirmek demektir.

Allah en büyük krallardan daha büyüktür ve yegâne mutlak saygı sadece O'na gösterilmelidir. Bunda her türlü zulme ve zorbalığa direnmenin ve her otoriteye karşı itiraz etmenin başkasına devredilemez bir hukuk kuralı vardır. Ayrıca da, her türlü sosyal iktidar, zenginlik veya kan hiyerarşisinin ötesinde bütün insanların eşit olduklarının ilâhî bir temelidir bu. Hz. Peygamber Mekke'de, 632'de, veda haccı sırasında sahabelerine son defa hitap ettiğinde ırk, servet veya kan ayırımı yapılmaksızın bütün insanların Allah katında eşit oldukları üzerinde ısrarla durdu. Zaten Kur'an'da da böyle buyurulmaktadır:

*Allah katında en üstün olanınız,
O'na karşı derin bir sorumluluk
bilincine sahip olanınızdır.*

Hucurât, 49/13

Aşkınlığın böylesine radikal ve tavizsiz bir şekilde dile getirilişi, topluma yeni, köklü bir dayanak veriyordu. Aş-

kınlık ve toplum Hz. Peygamber'in tebliğinin birbirinden ayrılmaz iki kutbudur.

Şehadetin, iman ikrarının ilk kısmı –*Allah'tan başka ilâh yoktur*–, Allah'ın biricik ve yegâne gerçeklik olduğunun bilincine ermek için yükselen hareketi gösterir.

İman ikrarının ikinci kısmı –*Muhammed Allah'ın elçisidir*– ise, dönüş hareketini işaretler, çünkü Hz. Muhammed Allah'ın vahyi ve ayeti olarak tasavvur edilen gerçekliğin bizzat misalidir.

Kur'ân, Allah'ın insanlarla iletişime geçişidir; insanları asıl kaynaklarına bağlamak için Hz. Peygamber'e dikte (vahy) ettiği söz (kelâm) ile Allah'ın onlara doğru gitmesidir.

Sadece Allah'tan başka ilâh yok denilmekle de kalınmaz, O'nun dışında başka bir gerçekliğin yokluğu da vurgulanır:

*Onun hak olduğu meydana çıkıncaya kadar
varlığımızın belgelerini onlara hem dış dünyada
ve hem de kendi içlerinde göstereceğiz.*

Fussilet, 41/53

Hz. Peygamber, bütün kâinatı kişileştirir; evrendeki her şey ayettir, hepsi de Allah'ın tecellisidir. Aynı ayet/işaret kelimesi, hem bir Kur'ân ayetini belirler, hem de ilâhî olanın bir aynası veya tabiatın bir gerçekliği olan bir insanı belirtir. Bu durumda ilâhî olmayan gerçek olamaz. Allah ile münasebetinin dışında algılanan veya tasavvur edilen her şey gerçek dışıdır. Demek ki kutsal olan ile profan (kutsal olmayan) arasında ayırım yoktur. Allah ile olan münasebetinden ötürü her şey kutsaldır.

İnançsızlık, nesnelere sanki onlar kökenlerinden, gayelerinden ve anlamlarından bağımsızlarmış gibi görmekten ibarettir.

Bütünle bağlantısından dolayı her hayata ve her şeye bir anlam kazandıran bu ilâhî birliğin öğretisi, bu tevhid, donuk bir birlik, Tanrı'yı bir ideaya dönüştüren soyut bir tek tanrıcılığın birliği değildir. Bir Müslüman açısından Allah'ın yok olduğu bir âlem anlamına geleceği için, aşkınlığı dışlayan bir panteizm hiç değildir.

İlâhî birlik eylemdir

İlâhî birlik, bir eylemdir, her an yaratmakta olan Allah'ın bir eylemidir. Allah'ın vahyiyle, O'nun kelâmıyla hareket eden Hz. Peygamber'in bir eylemidir. Birlik veya bütün değil, birleştirme eylemi, bütünleştirme eylemidir. Allah'tan başka ilâh olmadığının şuuruna varan ve her an her şeyi, her olayı ve her eylemi asıl kaynağına (Allah'a) bağlamasını bilen her insanın eylemidir.

İslâm'ın yayılışı ve ışıldaması da bugünkü tazeliği de, Hz. Peygamber'in ortaya çıkışından itibaren kendini gösteren şu iki temel cephesi hakkıyla bilinmeden anlaşılabilir:

Bunlardan birincisi, birliğin bir eylem olması, İslâm'ın kaderciliğe götürdüğüne inanmanın ne kadar saçma olduğunu gösterir. Tam da bunun aksine İslâm, insanın sorumluluğuna ve hürriyetine en sağlam temeli temin eder. Bizzat İslâm kelimesi, ilâhî iradeye boyun eğiş anlamına gelir. İmdi, İslâm'ın birlik, bütünlük kavramı dâhilinde her şey boyun eğmiştir, *müslimdir*, Müslümandır: Çiçeğe duran bir ağaç, boy atmakta olan bir hayvan, rengi veya ağırlığıyla bizzat

bir taş, basbayağı Müslümandır. Fakat bu teslimiyet (Müslümanlık) onlara bağlı değildir. Onlar kendilerine yön veren kural ve kanunlardan bağlarını koparamazlar. Sadece insan, kendisinin asıl mahiyetini, gerçek özünü unutabilir. Nitekim Kur'ân ona *sen ayetlerimizi unuttun!* diye seslenir, Tâhâ, 20/126. O halde Müslüman kendi seçimiyle, ilk kanunu, yani hayata anlam veren birlik ve bütünlüğün kanununu yeniden hatırlayarak Müslüman olur. O bu seçiminden, bu imanından ve reddetme yetkisine de sahip olduğu bir vahyi bu kabulünden dolayı tam anlamıyla sorumludur.

Hem zaten Müslümanların, üç çeyrek asır içinde, dört büyük medeniyeti yenileştirmelerini ve dünyanın yarısı üzerinde hükümler olup parıldamalarını sağlayan bir inancı, kadercilik ve mütevekkil olarak görmek son derece tuhaftır. Oysa bu fikir ve hareket dinamizmi, kaderciliğin tersidir. Çünkü bu dinamizm, milyonlarca insanı başka türlü yaşanabileceğine ve yaşanması gerektiği inancına sevk etmiştir.

Saf bir itikadın mirasçısı

İkincisi ise, getirilen yeni hayat tarzıyla doğrudan ilgilidir: Şayet İslâm, ilkin bütün Arabistan'da, sonra da Atlantik okyanusundan Çin denizine böyle bir güç ve böyle bir süratle yayılabildiyse, toplumlarının, kültürlerinin ve dinlerinin bozulup çözülmesi yüzünden ne yapacaklarını bilemez hale gelmiş halkların hayatına İslâm'ın yeniden anlam kazandırmasındandır.

Bütün bu yenileşmelerin temelinde, arı duru bir imana yeniden kavuşma arzu ve iradesi vardı.

Canlılığını yitirmiş, şekilci bir ibadet içinde bocalayan Yahudi cemaatlere ve Nasıralı Hz. İsa'nın asıl mesajını Yunanlaşmış ilâhiyatçıların akıl oyunları ve anlaşılmaz lafazanlıkları yüzünden algılayamayan Hıristiyanlara, Hz. İbrahim'in o ilk ve saf dini hatırlatılıyordu. İnsanların hiyerarşilerini, zenginliklerini ve bilgeliklerini göreceleştiren hal ve hareketlerinde kendini gösteren ve ilâhî hikmeti gerçekleştirmeye yönelten o arı duru iman aşılaniyordu.

Kur'ân, Kitabı Mukadder'te adları geçen peygamberleri aynı Allah'ın elçileri olarak kabul ve tasdik ediyordu. Kur'ân'a göre daha önce Hz. Musa'nın kanunları vahiy eseri idi, Hz. İsa'nın İncil'i de Allah kelâmıydı. Yahudiler ve Hıristiyanlardan oluşan bu Kitap sahipleri karşısında takınılacak tavır konusunda şu tavsiye ediliyordu:

*Geçmiş vahyin mensuplarıyla,
-zulüm ve haksızlıktan uzak durdukları sürece-
en güzel tarzda tartışın ve deyin ki:
Bize indirilene de size indirilene de inandık.
İlâhımız ve ilâhınız birdir,
biz de O'na teslim olanlarız.*

Ankebut, 29/46

O vahiylerin ve peygamberî bildirilerin her biri, mesaj sonradan bozulup tahrif edilse bile, aynı ilâhî hakikatin bir halkasıdır. Bir Müslüman Hz. İbrahim'i de, Hz. Musa'yı da, Hz. İsa'yı da hürmetle yâd eder. Hatta İslâm âleminde Hz. Meryem adını taşıyan camiler bile vardır ve Albay Kaddafi'nin günümüz Libya'sında Noel, yani "peygamber Hz. İsa'nın" doğumu kutlanır ve Hz. Meryem saygıyla anılır.

*Bizler Allah'a,
Bize gönderilenlere,
İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a
Yakub'a ve torunlarına gönderilenlere,
Musa ve İsa'ya verilene,
Rableri tarafından peygamberlere verilene,
Onları birbirinden ayırt etmeyerek inandık,
Biz O'na teslim olanlarız, deyin!*

Bakara, 2/136

İslâm'ın beş direği

Kendisinin Kur'an'ın kaynağıyla ilgili görüşü ne olursa olsun Müslüman olmayan biri, eğer Kur'an'da ilâhî bir ışığın, insanı evveline ve ahirine bağlayan ve İslâm'ın beş direğinden hareketle insanın hayatına bir anlam veren bir imanın bulunduğu kabul etmezse, onunla sahici bir diyalog kurulamaz.

İman ikrarı, daha önce de belirttiğimiz gibi, *Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed Allah'ın elçisidir/Lâ ilâhe illallah, muhammediün resulullah* şeklindeki kelime-i tevhiddir. Bu ifade, Mutlak Olan'ın izafi olana işaretler (ayetler) ve remizler yoluyla kendini vahyedip tanıtması demektir. Dolayısıyla bu ifade, bütün kâinata bir anlam kazandırır. Buna göre tabiat ve insanlar, tıpkı Kur'an gibi, Allah'ın bir tecellisi, bir zuhurudur.

*O'nu hamd ile tesbih etmeyen
hiçbir şey yoktur,
fakat siz onların tesbihlerini
anlamazsınız.*

İsrâ, 17/44